



**Unios notatserie
nr. 4/2023**

Unios
kommentarer til
regjeringen Støres forslag
til statsbudsjett for
2024

Brev til Finanskomiteen og Kommunal- og forvaltningskomiteen

15. oktober 2023

Innhold	Side
Den økonomiske politikken.....	4
Skatter og avgifter	6
Fagforeningsfradraget og det organiserte arbeidsliv.....	7
Kommuneøkonomien	8
Bibliotek	10
Helse og omsorg.....	10
Barnehage, grunnskole og videregående opplæring	13
Høyere utdanning og forskning.....	15
Studiestøtte	17
Politiet.....	17
Arbeidsliv	18
Det grønne skiftet og klima.....	19
Maritim næring.....	22
Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn	23
Internasjonal bistand.....	24

Unios notatserie på www.unio.no (utdrag)

- Nr 1 2006 Pensjonsopptjening for studier
- Nr 3 2009 OfTP-utvalget – en kort presentasjon og noen kritiske merknader til rapporten
- Nr 5 2009 Offentlig tjenestepensjon – om meklingsresultatet 2009
- Nr 6 2010 Kombinasjon arbeid og pensjon
- Nr 1 2011 Brutto er best
- Nr 7 2011 Kunnskapskommunen
- Nr 2 2012 Er forskning arbeid?
- Nr 6 2012 Frontfagsmodellen – modell under press
- Nr 1 2013 Yngre årskull og offentlig tjenestepensjon
- Nr 5 2013 Ny uførepensjon i offentlig tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2013 Ny uførepensjon i privat tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2014 Offentlig tjenestepensjon målt mot andre tjenestepensjonsordninger
- Nr 3 2016 Hvor høy avkastning bør det forutsettes for innskuddspensjon?
- Nr 7 2016 Innskuddspensjon – arbeidsgivers drøm
- Nr 8 2016 Cappelen-utvalget
- Nr 1 2020 Korona unntakstilstand
- Nr 2 2020 Finanspolitiske tiltak i forbindelse med korona-pandemien
- Nr 4 2020 Om å ta ut folketrygden ved 67 år og fortsette i jobb – virkninger av samordningsreglene
- Nr 5 2020 Medlemmer og yrkesaktive i LO, Unio, YS og Akademikerne
- Nr 4 2021 Før statsbudsjettet 2022 (og stortingsvalget 2021)
- Nr 2 2022 Unios kommentarer til Revidert budsjett 2022 og Kommuneproposisjonen 2023
- Nr 3 2022 Trygdeoppgjøret 2022
- Nr 4 2022 Unios kommentarer til Støre-regjeringens forslag til statsbudsjett for 2023
- Nr 1 2023 Unios innspill til regjeringen Støre i forkant av statsbudsjettet 2024
- Nr 2 2023 Unios kommentarer til regjeringens forslag til Revidert budsjett 2023 og Kommuneproposisjonen 2024
- Nr 3 2023 Trygdedrøftingene 2023

Unios notatserie gir bakgrunn og kommentarer til aktuelle faglige og politiske spørsmål. Her trykker vi også Unios syn i viktige høringsaker og våre innspill i forbindelse med statsbudsjett mv.

Unios overordnede budsjettkrav 2024

Utdanning, helse og omsorg

Budsjettforslaget innebærer at kommunene må kutte framfor å øke grunnbemanningen, og de må kutte framfor å sikre kvalifiserte lærere eller helsepersonell. utfordringene med å rekruttere og beholde nok kvalifisert arbeidskraft med høyere utdanning til å levere et godt utdannings- og helsetilbud til befolkningen må tas på alvor. Økt lønn til utdanningsgruppene i offentlig sektor er en del av løsningen. Det må satses langt mer på å øke barnehagelærerdeknningen. Unio mener budsjettet for helse- og omsorgssektoren hverken møter de økte behovene i befolkningen eller legger til rette for nødvendig utvikling og omstilling. Trange budsjetter og store rekrutteringsproblemer i den offentlige helsetjenesten bidrar til å svekke befolkningens tillit til velferdstjenestene. Vi trenger et bredt helseforlik for å ruste helse- og omsorgstjenestene i møte med en aldrende befolkning, og for å ivareta helseberedskapen.

Forebygging

Budsjettet legger mer vekt på å reparere enn å forebygge, selv om forebygging kan redusere behovet for dyrere behandling og redusere de samfunnsøkonomiske kostnadene av sykefravær, for tidlig frafall fra arbeidslivet, forhindre utenforskap og forebygge fysisk og psykisk uhelse hos barn og unge. Helsefremming, forebygging, habilitering og rehabilitering vil også dempe det økende presset på et hardt belastet helsevesen. Unio mener forebyggingsperspektivet må styrkes kraftig og gis økonomisk handlingsrom i flere sektorer. Folkehelse, rehabilitering og skolehelsetjenesten må prioriteres, og politiet må ha mer ressurser til å forhindre at kriminalitet skjer, særlig i ungdomsmiljøene.

Forskning, beredskap, bærekraft og klima

Det er positivt at regjeringen legger fram en mer gjennomarbeidet Klimastatus og -plan. Unio støtter prinsippet om at forurenser skal betale, og vi mener økonomiske virkemidler må brukes i større grad i klimakampen. CO2-avgiften, et av de viktigste virkemidlene for å redusere utslipp, må omfatte alle aktiviteter i ikke-kvotepliktig sektor. Avgiften må økes årlig slik at den minst når opp i 2000 kroner per tonn i 2030. Unio støtter forslaget til økning i CO2-avgiften i budsjettet, men kuttet i veibruksavgiften opphever deler av klimaeffekten. Vi støtter også forslaget om at Norge slutter seg til EUs forsterkede klimavotesystem. Naturavtalen må følges opp med konkrete tiltak og planer, og bruk av natur må få en pris. I en tid da samfunnsberedskap har blitt stadig viktigere legger budsjettet i alt for liten grad opp til å styrke den sivile beredskapen, herunder politiet og helsevesenet. Pandemien viste også at forskning er viktig for samfunnsberedskapen i tillegg til å danne grunnlaget for kunnskapsutvikling, omstilling, kvalitet mv. De foreslåtte kuttene i basisfinansieringen av universitets- og høyskolesektoren må reverseres.

15.10.2023

Unios kommentarer til regjeringen Støres forslag til statsbudsjett for 2024

Etter flere år med økonomisk usikkerhet både nasjonalt og internasjonalt, tegner regjeringen i budsjettforslaget for 2024 et bilde av et roligere økonomisk farvann i tiden som kommer. Regjeringen anslår at inflasjonen er på vei ned, samtidig som sysselsettingen vil holde seg høy, og at vi ikke vil få vesentlig høyere arbeidsledighet. Samtidig har oljefondet økt vesentlig gjennom 2023, noe som har gitt regjeringen langt større handlingsrom enn da den la frem budsjettet for inneværende år. Forslaget til bevilgning til kommunesektoren innebærer likevel at det ligger an til kutt i kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg. Gode rammebetingelser for kommunesektoren er en investering i fremtidig velferd. De frie inntektene må økes.

Budsjettet legges frem i en tid der pandemien, klimaendringer og en vesentlig endring i den geopolitiske situasjonen har satt beredskap høyt på dagsorden. Med unntak av regjeringens satsning på forsvaret gjenspeiles imidlertid dette i liten grad i budsjettet. Vi får ikke god totalberedskap ved å fokusere utelukkende på militært forsvar. Det er stort behov for å styrke også den sivile beredskapen, herunder politiet og helsevesenet. Samtidig legger budsjettet mer vekt på å reparere enn å forebygge. Forebygging, både innenfor helse- og utdanningssektoren, reduserer behovet for dyrere tiltak senere og er klart samfunnsøkonomiske lønnsomt.

Den økonomiske politikken

Økte renter og høy prisvekst har bidratt til å dempe den økonomiske veksten både i Norge og hos Norges handelspartnere. Det ligger an til at den økonomiske veksten vil bli lav også i 2024. Det er imidlertid også lyspunkt i og med at inflasjonen nå ser ut til å være på vei ned samtidig som arbeidsledigheten ikke har økt vesentlig.

Norges Bank har de siste to årene økt styringsrenta fra 0 prosent til 4,25 prosent i september 2023. Sentralbanken har varslet at det er sannsynlig at det kommer en ny renteheving i desember. Nå er det flere tegn som tyder på at inflasjonen også i Norge er på vei ned. Reduksjonen skyldes i stor grad reduserte energipriser. De siste tallene fra SSB i oktober viste at årsveksten i KPI har sunket til 3,3 prosent, ned fra 4,8 prosent i september. Kjerneinflasjonen, KPI-JAE, ligger imidlertid fremdeles en del høyere.

Budsjettforslaget bidrar ikke til press på renta

Regjeringen legger opp til å bruke 2,7 prosent av oljefondet i neste års statsbudsjett. Dette er det samme nivået som Norges Bank la til grunn i sin siste renteprognose. Budsjettforslaget er nær nøytralt på aktiviteten i norsk økonomi til neste år i henhold til regjeringens beregninger.

Unio mener at det er fornuftig av regjeringen å legge opp til en oljepengebruk som er på linje med det Norges Bank har lagt til grunn. Det gjør at det ikke er grunn til å tro at budsjettet vil legge ytterligere press på Norges Bank for å øke styringsrenten.

Forventer «myk landing» for norsk økonomi

Veksten i BNP for Fastlands-Norge forventes å bli 0,6 prosent i år, ned fra 3,8 prosent i 2022. Reduksjonen skyldes blant annet at et vesentlig høyere rentenivå og kraftig prisvekst har ført til en kraftig reduksjon i privat konsum. Regjeringen anslår at veksten i Fastlands-BNP vil holde seg lav også i 2024, med 0,8 prosent, men at både veksten i privat konsum og veksten i Fastlands-BNP vil ta seg opp igjen i 2025.

Tabell 1: Økonomiske anslag for norsk økonomi

	2021	2022	2023				2024			2025		
	SSB	SSB	FIN Okt. 2023	RNB Mai 2023	SSB Sept. 2023	Norges Bank Sept. 2023	FIN Okt. 2023	SSB Sept. 2023	Norges Bank Sept. 2023	FIN Okt. 2023	SSB Sept. 2023	Norges Bank Sept. 2023
Privat konsum	4,4	6,9	-1,0	-0,4	-0,7	-0,6	0,5	1,2	0,1	2,2	2,8	1,9
Offentlig konsum	5,0	0,1	2,1	1,4	2,7	1,6	1,4	1,4	1,3		1,8	1,2
BNP Fastlands-Norge	4,2	3,8	0,6	1,0	1,0	1,3	0,8	1,7	0,3	1,9	2,0	0,8
Sysselsatte personer	1,2	3,9	1,3	0,8	1,4	1,5	0,1	0,5	-0,1	0,5	0,4	0,1
AKU-ledighet, nivå	4,4	3,2	3,5	3,6	3,5	-	3,7	3,8	-	3,7	3,9	-
Registrert ledighet (NAV)	3,2	1,8	1,8	1,8	-	1,8	2,0	-	2,2	2,1	-	2,2
Importveid kursindeks, positivt tall angir svakere krone	-5,3	1,2	6,5	8,2	8,1	7,3	-1,8	-0,2	-1,1	0,0	0,0	-0,8

Får regjeringen rett, vil norsk økonomi få en såkalt «myk landing» etter den urolige økonomiske tiden vi har vært gjennom. Det vil si at sysselsettingen opprettholdes på et høyt nivå og at vi ikke får en stor økning i arbeidsledigheten. Regjeringen anslår at den registrerte arbeidsledigheten vil bli 1,8 prosent i 2023. Til sammenlikning har gjennomsnittlig registrert ledighet de siste 20 årene vært 2,6 prosent¹. Ledigheten forventes å øke svakt til 2,0 prosent i 2024 år og videre til 2,1 prosent i 2025.

Anslaget på utviklingen i AKU-ledigheten er også optimistisk. Anslaget for i 2023 er 3,5 prosent. Neste år legger regjeringen til grunn at AKU-ledigheten vil øke med 0,2 prosentpoeng, til 3,7 prosent.

Forventningene til utviklingen i det offentlige konsumet er mer positive enn til utviklingen i privat konsum. Regjeringen at offentlig konsum vil vokse med 2,1 prosent i inneværende år og med 1,4 prosent i 2024.

Optimistisk anslag på prisvekst i 2024?

Regjeringen har et mer optimistisk anslag på prisvekst i 2024 enn de siste prognosene fra både SSB og Norges Bank. SSBs anslag for prisvekst i 2024 er 0,2 prosentpoeng høyere og Norges Banks anslag er 1,0 prosentpoeng høyere enn det regjeringen legger til grunn.

Det er uheldig om det viser seg at regjeringen også i år bommer på prisvekstanslaget for kommende budsjettår. Er anslaget for lavt vil det slå rett inn i alle budsjettposter, og det vil

¹ Gjennomsnitt fra 2003 til 2022, utenom årene 2020 og 2021 der ledigheten var sterkt påvirket av pandemien.

nok en gang bli behov for å kompensere i revidert budsjett for å unngå en kraftig svekkelse i velferden.

Vi legger til grunn at regjeringen følger nøye med på om prisvekstanslaget slår til og eventuelt raskt setter inn tiltak dersom det viser seg at prisene øker mer enn forutsatt.

Tabell 2: Priser og lønninger

	2021	2022	2023				2024			2025		
	SSB	SSB	FIN Okt. 2023	RNB Mai 2023	SSB Sept. 2023	Norges Bank Sept. 2023	FIN Okt. 2023	SSB Sept. 2023	Norges Bank Sept. 2023	FIN Okt. 2023	SSB Sept. 2023	Norges Bank Sept. 2023
Årslønn	3,5	4,3	5,5	5,25	5,5	5,5	4,9	5,1	5,2	-	2,8	4,6
Inflasjon (KPI)	3,5	5,8	6,0	5,4	5,8	5,8	3,8	4,0	4,8	2,5	2,6	3,1
Reallønnsvekst	0,0	-1,5	-0,5	-0,15	-0,3	-0,3	1,1	1,1	0,4	-	0,2	1,5
Pengemarkedsrente, nivå	0,5	2,1	4,2	3,9	4,2		4,8	4,7		4,3	3,9	

Etter flere år med reallønnsnedgang anslår regjeringen at lønnsveksten vil bli 1,1 prosent høyere enn prisveksten neste år. Dette er på linje med SSBs siste anslag, men en del høyere enn hva Norges Bank forventer.

Skatter og avgifter

Brede skattegrunnlag sikrer effektiv ressursbruk og gjør det lettere å føre en omfordelende politikk. Unio mener det er potensiale for å utvide skattegrunnlagene for å finansiere velferd eller redusere andre mer vridende skatter.

Økt arbeidsgiveravgift for inntekter over 850 000 kroner

Regjeringen innførte i 2023 økt arbeidsgiveravgift for inntekter over 750 000 kroner. Den økte avgiften ble fremstilt som en midlertidig ordning i en situasjon da regjeringen hadde et stort inndekningsbehov. Det er derfor svært skuffende at regjeringen ikke fjerner den økte arbeidsgiveravgiften i 2024, men kun justeres innslagspunktet til 850 000 kroner.

Den økte arbeidsgiveravgiften gjør det dyrere å ansette og beholde høyt utdannet arbeidskraft, og viktige kompetansemiljøer kan miste folk.

Grunnrenteskatt på landbasert vindkraft

Regjeringen foreslår å innføre grunnrenteskatt på landbasert vindkraft med en effektiv skattesats på 35 prosent fra og med inntektsåret 2024. Unio støtter forslaget. Vi har siden 2005 vært pådrivere for økt bruk av grunnrentebeskatning.

Vi registrerer at regjeringen ikke foreslår ny grunnrenteskatt på bl.a. havvind og fiske. Unio mener at all grunnrente bør beskattes særskilt. Grunnrenteskatt som er riktig utformet, er nøytral og den påvirker ikke investeringsbeslutningene. Trålerflåten har et klart innslag av grunnrente i sine inntekter. For havvind er det viktig å ligge i forkant. Regjeringen vil bygge like mye havvindkapasitet som dagens vannkraftproduksjon. Med fallende utbyggings- og driftskostnader og nye teknologiske løsninger, vil det kunne være betydelig ekstraavkastning i

havvind. Norge må derfor få på plass et skatteregime for havvind som sikrer at grunnrenta tilfaller fellesskapet.

Avvikling av høyprisbidrag fra vind- og vannkraft

Regjeringen foreslår med virkning fra 1. oktober 2023 å avvikle høyprisbidraget fra vind- og vannkraftverk som ble innført i 2023. Unio var negativ til innføringen av høyprisbidraget (Unio foreslo i stedet en ekstraordinær grunnrenteskatt), blant annet fordi det kunne være uheldig for investeringsbeslutninger i grønn energi, og støtter derfor at det fjernes.

Unio krever:

- Den midlertidige økningen i arbeidsgiveravgiften for inntekter over 850 000 kroner må avvikles fra 2024.
- Skatteutvalgets forslag om grunnrenteskatt på nye områder må følges opp i 2024, herunder fiskeri. Innføringstidspunkt for grunnrenteskatt på havvind må utredes.

Styrk kampen mot den svarte økonomien

"Skattegapet", den årlige forskjellen mellom de skatter og avgifter som reelt sett skulle ha vært innbetalt og de skatter og avgifter som virkelig innbetales, utgjør hvert eneste år minst 100 mrd. kroner. Unio krever at det øremerkes midler til 50 nye skatte- og spesialrevisorer i Skatteetaten i 2024 for å styrke arbeidet mot svart økonomi og økonomisk kriminalitet. Det vil legge grunnlaget for å øke skatte- og avgiftsinntektene med flere hundre millioner kroner årlig. Unio ber også regjeringen styrke samarbeidet mellom partene i arbeidslivet og kontrollatene i kampen mot sosial dumping, svart økonomi og økonomisk kriminalitet.

Kunnskap om de reelle eierforholdene er viktig i kampen mot profitt-motivert kriminalitet. Et fullverdig register vil bli et viktig verktøy for myndighetene, rapporteringspliktige foretak og pressens arbeid med å avdekke og bekjempe økonomisk kriminalitet.

Unio krever:

- Kampen mot svart økonomi styrkes med 50 nye skatte- og spesialrevisorer fra 2024.
- Et fullverdig register over reelle rettighetshavere fullføres i 2024.

Fagforeningsfradraget og det organiserte arbeidsliv

I den norske modellen er det partene som bestemmer lønnsveksten og myndighetene den økonomiske politikken. Hvis inntektspolitikken, sysselsettingspolitikken, arbeidsmarkeds- politikken og utdannings- og kompetansepolitikken spiller på lag, kan arbeidsledigheten holdes lav uten vi får pris- og lønns-spiraler.

Skal den norske modellen fungere er det viktig med en høy organisasjonsgrad. Forskning viser også at en økt andel organiserte bidrar til å øke produktiviteten i virksomhetene. Det er derfor svært positivt at regjeringen siden den tiltrådte har doblet fagforeningsfradraget.

I budsjettforslaget for 2024 foreslår regjeringen å prisjustere fagforeningsfradraget. Unio mener primært krav er at det skal gis fullt fradrag for fagforeningskontingent. Sekundært mener vi at fradraget knyttes til grunnbeløpet i folketrygden og dermed indekseres med lønnsveksten.

Unio krever:

- Fagforeningsfradraget må få fast indeksering med lønnsveksten fra 2024.

Kommuneøkonomien

Kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg er avhengig av en sterk kommuneøkonomi. Disse tjenestene finansieres i hovedsak av kommunenes frie inntekter. Budsjettforslaget innebærer at kommunene må kutte framfor å øke grunnbemanningen, og de må kutte framfor å sikre kvalifiserte lærere eller helsepersonell.

Skal kjernetjenestene opprettholdes på samme nivå eller kvaliteten økes, må de frie inntektene økes med minst 2,5 mrd. kroner ut over regjeringens forslag. Alternativt må deler av tjenestetilbudet finansieres med økte øremerkede midler. Unio er åpen for å vurdere øremerkede løsninger for å sikre bedre kjernetjenester i kommunene.

Redusert handlingsrom for kommunesektoren i 2024

Regjeringen foreslår en realvekst i de frie inntektene i kommunesektoren i 2024 på 6,44 mrd. kroner. Det er mer enn anslaget på 5,6-5,9 mrd. kroner i Kommuneproposisjonen i mai, men det hjelper lite når kostnadene øker enda mer.

I budsjettforslaget anslås den demografiske utgiftsveksten som er knyttet til de frie inntektene til 3,9 mrd. kroner i 2024. Videre anslås det at kommunesektorens pensjonskostnader ut over anslått lønnsvekst vil øke med 2 mrd. kroner. I utgangspunktet gir dermed budsjettforslaget kommunesektoren et handlingsrom på 540 mill. kroner. Regjeringen ønsker imidlertid at disse midlene skal benyttes til en rekke satsinger som i liten grad kommer kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg til gode.

Innenfor veksten i de frie midlene ønsker regjeringen en satsning på rus og psykisk helse på 150 mill. kroner og en satsing på helsestasjons- og skolehelsetjeneste på 40 mill. kroner. Videre skal 100 mill. kroner gå til kommuner som taper mest på modellen for gradert basiskriterium, og 300 mill. kroner av midlene skal gå til fylkeskommunene pga. endringer i inntektssystemet.

Dermed er handlingsrommet på 540 mill. kroner mer enn brukt opp. Tabell 3, som er hentet fra Nasjonalbudsjettet 2024², viser at kommunesektorens handlingsrom reelt sett er redusert med 50 mill. kroner.

I tillegg vet vi fra tidligere at kommunene må bruke av de frie inntektene på en rekke andre oppgaver som staten ikke har fullfinansiert. Det gjenstår finansiering på 0,8 mrd. kroner for å oppfylle bemannings- og pedagognormen i barnehagene. Videre mangler det midler til toppfinansiering av ressurskrevende brukere.

² Tabell 3.6, Meld. St. 1 (2023-2024)

Tabell 3: Kommunesektorens reelle økonomiske handlingsrom 2024

Regjeringen Støres anslag på økning i frie inntekter 2024*	6,44 mrd.
- Demografikostnader som må dekkes innenfor de frie inntektene	3,90 mrd.
- Økte pensjonskostnader	2,00 mrd.
«Brutto økt handlingsrom» for kommunesektoren i 2024	0,54 mrd.
- Psykisk helse og rus	0,15 mrd.
- Kompensasjon gradert basiskriterium	0,10 mrd.
- Helsestasjons- og skolehelsetjeneste	0,04 mrd.
- Endringer i inntektssystemet for fylkeskommunene	0,30 mrd.
«Brutto» etter regjeringens prioriteringer innenfor de frie inntektene	-0,05 mrd.

*Sammenliknet med inntekter i 2023 anslått i RNB.

Det er også et stort etterslep på vedlikehold av fylkesveier, det er behov for betydelige midler til ras- og flomsikring, og kommunene vil få ekstraavgifter til barnevern og annen mervekst i helse og omsorg som ikke fanges opp i demografikostnadene. Et forsiktig anslag på utgifter i 2024 knyttet til disse oppgavene er gitt i tabell 4. Anslagene viser at kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg kan måtte kutte hele 2,5 mrd. kroner i 2024.

Disse oppgavene er viktige i seg selv, men utgiftene de fører med seg reduserer handlingsrommet innenfor kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg.

Tabell 4: Eksempel på andre økte utgifter som vil spise av de frie inntektene

Bemannings- og pedagognorm barnehager (gjenstående finansiering)	-0,8 mrd.
Toppfinansiering ressurskrevende brukere	-0,3 mrd.
Vedlikehold av fylkesveier	-0,5 mrd.
Ras-, flom- og skredsikring	-0,4 mrd.
Barnevernsreformen	-0,2 mrd.
Annen mervekst helse og omsorg som ikke fanges opp av demografikostnadene	-0,2 mrd.
Netto økonomisk handlingsrom frie inntekter for kjernetjenester 2024	minst -2,5 mrd.

Unio krever:

- Kommunesektorens frie inntekter i 2024 må økes med minst 2,5 mrd. kroner ut over det som følger av den demografiske behovsveksten mv.
- Klimasats må beholdes og økes med 1 mrd. kroner i 2024 for å støtte klimaarbeidet i kommunene (se avsnittet «Det grønne skiftet og klima»).

Bibliotek

Unio vil berømme regjeringen for å styrke innkjøpsordningene for bibliotekene, og særskilt gledelig er det at innkjøpsordningen til skolebibliotek er gjort permanent. I 2024 må Kulturdirektoratet arbeide for å gjøre ordningene kjent. Direktoratet må rette særlig oppmerksomhet mot skolebibliotek som mangler ressurser.

Skolebibliotek og leselyst

Skolebibliotek handler om mer enn lesing. Forskingen viser at skolebiblioteket har en vesentlig effekt på elevenes prestasjonsnivå. Tidligere i år deltok mer enn tretti organisasjoner på innspillsmøte til leselyststrategien som skal legges frem i 2024. En samlet sektor pekte på betydningen av skolebibliotek for leselyst, og at det å få til økt leselyst krever en særskilt satsing. Et løfte om satsing er gjengitt i budsjettforslagets verbaler, men en slik satsing reflekteres ikke i faktiske bevilgninger.

Unio mener det må bevilges 15 mill. kroner til skolebibliotek og kompetansehevende tiltak i skolebiblioteket.

Bibliotek og kultur

For å nå de overordnede målsettinger med bibliotek tjenesten, er det viktig at flest mulig bibliotekansatte får tilbud om kompetanseutvikling. Dette er tidligere understreket i både St.meld. nr. 23 (2008-2009), Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018 og i Nasjonal bibliotekstrategi for 2020-2023.

Det må etableres en femårig strategi for etter- og videreutdanning av bibliotekarer i offentlig sektor. I 2024 må det bevilges 5 mill. kroner til formålet.

Unio krever:

- Det bevilges 15 mill. kroner til skolebibliotek og kompetansehevende tiltak i skolebiblioteket.
- Det etableres en femårig strategi for etter- og videreutdanning av bibliotekarer i offentlig sektor, i 2024 bevilges 5 mill. kroner til formålet.

Helse og omsorg

Tross lyspunkter som indikerer en styrking av helsebudsjettet, mener Unio det fremlagte budsjettforslaget ikke møter økte behov i befolkningen eller legger til rette for nødvendig utvikling og omstilling. Trange budsjetter og store rekrutteringsproblemer i den offentlige helsetjenesten bidrar til en akselerering av privatfinansierte helsetilbud. Et todelt helsevesen øker sosial ulikhet i samfunnet og svekker befolkningens tillit til velferdstjenestene. For å motvirke denne utviklingen må regjeringen trå hardere til for å sikre stabilitet, langsiktighet og beredskap.

Unio mener at vi trenger et bredt helseforlik for å ruste helse- og omsorgstjenestene i møte med en aldrende befolkning, og for å ivareta helseberedskapen i tråd med det som påpekes av både Forsvarskommisjonen og Totalberedskapskommisjonen.

Tilgang til nok personell med riktig kompetanse er en forutsetning for kapasitet, kvalitet og beredskap. Budsjettforslaget som foreligger vil ikke legge til rette for nødvendige investeringer i kompetanse, bygg, utstyr og teknologi i kommuner og sykehus, eller bidra til å beholde og rekruttere nøkkelpersonell. Mye av budsjettøkningen vil i praksis spises opp av den demografiske utviklingen og kostnadsvekst, og etterlate kommuner og sykehus med lite handlingsrom. Ambisjonen om omstilling av tjenestene blir en illusjon og de store utfordringene i helsesektoren forblir i stor grad uløst.

Forsvaret har ikke et eget helsevesen, men er avhengig av et sterkt sivil helsevesen. Skal totalberedskapen i hele Norge bli bedre, krever det en helsesektor med nok ressurser. Det handler om Norges sikkerhet og muligheten til å opprettholde dagens bosettingsmønstre. Tiden er inne for tverrpolitiske langsiktige tiltak på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer for å løse bemanningskrisen.

Helsefremming, forebygging, habilitering og rehabilitering må styrkes kraftig for å dempe det økende presset på et hardt belastet helsevesen. Unio finner det underlig at regjeringen ikke satser mer på disse områdene som er godt beskrevet blant annet i «Bo trygt hjemme-reformen». Unio mener videre at det er store arbeidskraftreserver blant de som går sykemeldte på grunn av muskel- og skjelettplager og lettere psykiske lidelser. For å utløse disse reservene, må det satses målrettet på helsefremming og rehabilitering.

Unio er positive til at bevilgninger til Tørn-prosjektet øker. Prosjektet har så langt vist lovende resultater på flere områder. Unio forventer at økningen medfører intensivt innsats for en kunnskapsbasert og mer effektiv ansvars- og oppgavedeling i helsetjenesten. Medvirkning og kompetent faglig ledelse er avgjørende for å lykkes. Sykepleietjenesten i sykehus og kommuner må styres gjennom sykepleiefaglig ledelse.

Regjeringens bevilgning til forskning og utvikling av kunstig intelligens vil også kunne få en viktig rolle i dette. Unio vil likevel påpeke at en årlig bevilgning på 200 mill. kroner til KI på tvers av alle sektorer er et svært begrenset bidrag for å hente ut potensiale innenfor denne teknologien. Det er et stort behov for å investere mer i teknologi som KI i en personellintensiv sektor.

267 mill. kroner til digitalisering i helsetjenestene er et viktig skritt i riktig retning. Unio mener velferdsteknologiprogrammet og erfaringene fra dette arbeidet må videreføres.

Attraktive arbeidsplasser som beholder og rekrutterer

Unio mener det må være økonomiske rammer som setter kommunene og spesialisthelsetjenesten i stand til å redusere arbeidsbelastningen for de ansatte og øke heltidsandelen. Helsefremmende arbeidstidsordninger og en bemanning som tar høyde for fravær er viktige forutsetninger for å beholde og rekruttere helsepersonell. Muligheten til å utføre godt klinisk arbeid danner grunnmuren.

Bedre arbeidsorganisering og en kunnskapsbasert ansvars- og oppgavedeling kan redusere belastningen og gi mer attraktive arbeidsplasser. Det samme gjelder investering og driftsmidler til teknologi og digitalisering. For å lykkes, er det viktig at medbestemmelse, brukermedvirkning, opplæring og et system for å følge med på konsekvenser for arbeidsmiljø, kvalitet, pasientsikkerhet og personvern blir ivaretatt. Mulighet for kontinuerlig fagutvikling, samt etter- og videreutdanning er en nøkkel for å stå i arbeid frem til pensjonsalder.

Det er nødvendig å vurdere nye grep slik som en egen lønnpott for å beholde og rekruttere. Regjeringen i Danmark tar nå dette grepet, og Unio oppfordrer norske politikere til det samme.

Spesialisthelsetjenesten

Unio mener økningen i sykehusbudsjettet ikke tar nok høyde for kostnadsvekst og investeringsbehov. Det hemmer den nødvendige omstillingen og utgjør en risiko for både pasientsikkerhet og arbeidsmiljø. Ytterligere effektiviseringskrav går ut over beredskapsevne og totalkapasitet. Det samme gjør underdimensjonering av sykehusbygg.

Unio støtter forslaget om at teambasert oppfølging tas inn som indikator i resultatbasert finansiering. Teambaserte arbeidsmåter er en fremtidsrettet strategi.

Unio mener at gebyret for ikke oppmøte til polikliniske timer bør reduseres og settes til samme nivå som egenandelen for undersøkelsen/behandlingen man har time til. Helsetjenestens ikke-møtt-gebyrer skaper en ekstra byrde for pasienter med dårlig økonomi. Unio etterlyser evaluering av gebyrordningen i sin helhet.

Kommunehelsetjenesten

Kommunehelsetjenesten er i dag svært presset som følge av både knapp bemanning og stramme budsjetter. Sektoren står i fare for å bli stående på stedet hvil eller måtte stramme inn ettersom det aller meste av økningen i kommunesektorens frie inntekter blir spist av den demografiske utviklingen og økte pensjonsutgifter. Den lille økningen i frie inntekter som gjenstår etter at disse kostnadene er dekket, har regjeringen gitt føringer om at skal brukes på en rekke satsinger som i liten grad kommer kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg til gode. Se også avsnittet om kommuneøkonomi.

Unio støtter regjeringens forslag om 300 mill. kroner til 1500 flere heldøgns omsorgsplasser. Disse plassene er ikke fullfinansiert av staten, men forutsetter en betydelig egenfinansiering fra kommunene, samt midler til drift. Samtidig er disse plassene verdiløse uten kompetent helsepersonell til å bemanne dem. Unio etterlyser flere målrettede tiltak for at satsingen skal bli en realitet.

Parallelt med investeringer i heldøgns omsorgsplasser må det like kraftfullt satses på rehabilitering og tjenester som utløser innbyggernes ressurser og forebygger, forhindrer og utsetter behov for institusjonsplasser.

Unio er svært positiv til satsing på forskning i kommunehelsetjenesten. Det er avgjørende for å få kunnskapsbasert og bærekraftig tjeneste i møte med økende volum og kompleksitet i ansvar og oppgaver. I lys av dette er øremerkingen av 104 mill. kroner for 2024 for lite. Satsingen blir enda mer beskjedent i og med at dette er omdisponerte midler fra de regionale forskningsfondene som legges ned.

Kvinnehelse

Unio forventer at Kvinnehelseutvalgets forslag om en "kvinnehelsemilliard" og de 75 tiltakene blir fulgt opp i statsbudsjettene framover. Helsesektoren er kvinnedominert. Det er et stort behov for mer forskning på kvinners arbeidshelse og på arbeidsmiljøfaktorer. En heltidspott vil for eksempel ikke løse deltidsproblemet, hvis man ikke samtidig ser på

kvinner arbeidshelse og arbeidsmiljøets betydning. Regjeringen må nedsette det offentlige utvalget om kvinners arbeidshelse så snart som mulig. Det ble bevilget tre mill. kroner til utvalget i årets reviderte nasjonalbudsjett.

Barn og unge

Universelle helsefremmende tiltak er den beste strategien for å forhindre utenforskap og forebygge fysisk og psykisk uhelse hos barn og unge. Da er det avgjørende med en tilstedeværende, tilgjengelig og tverrfaglig helsestasjon- og skolehelsetjeneste. Tjenesten er i dag presset på kapasitet og tilgjengelig kompetanse. Unio er positiv til satsingen på tjenesten i budsjettforslaget, men vurderer økningen fra 2023 som beskjeden. Det er også en usikkerhet knyttet til at den ikke er øremerket formålet.

Psykisk helse og rus

Det er bra og viktig at regjeringen prioriterer arbeidsinkludering og psykisk helse og rus, men de tydelige grepene som kan bidra til en dreining mot mer bærekraftige helsetjenester, mangler. Unio støtter fullt ut en opptrappingsplan for psykisk helse. Det er behov for en innsats som er langvarig, koordinert og godt finansiert. De økonomiske insentivene i opptrappingsplanen på kr 250 mill. kroner innebærer imidlertid ikke en reell styrking av tjenestene. Med tanke på de omfattende oppgavene kommunene står overfor vil kommunenes rammetilskudd på kr 150 mill. kroner til psykisk helse og rus og 40 mill. kroner til helsestasjons- og skolehelsetjenesten for 2024 ikke være tilstrekkelig for styrking av drift og utvikling av tjenestene. Det samme gjelder 110 mill. kroner til økt driftsbevilgning i RHFenes døgntilbud. Mange pasienter med sammensatte utfordringer får ikke tilstrekkelig hjelp i spesialisthelsetjenesten, og tjenester i kommunene er ikke bygget godt nok ut til å ta imot pasientene. Utredninger og tilsynsrapporter de senere år viser til dels alvorlig svikt i tjenestetilbudet. Svikten berører tilgjengelighet, kompetanse, kvalitet, pasientsikkerhet, organisering og prioritering. Unio vil påpeke at regjeringens opptrappingsplan utgjør mindre enn en million kroner per kommune.

Unio krever:

- En kraftig økning i rammene til spesialisthelsetjenesten for å redusere arbeidsbelastningen og sikre nødvendig omstilling, utvikling og beredskap.
- En økning på 1 mrd. kroner i rammene for kommunehelsetjenesten for å sikre nødvendig bemanning, kompetanse og dreining til økt innsats for å utløse innbyggernes ressurser.
- En særskilt lønnsrett for å beholde og rekruttere kritisk helsepersonell.
- At midlene i Opptrappingsplanen for psykisk helse økes og øremerkes.

Barnehage, grunnskole og videregående opplæring

Manglende satsing på flere barnehagelærere

Barnehagens bemanning er avgjørende for hvor godt barn har det i barnehagen. Kravene som stilles til barnehagens pedagogiske virksomhet, er omfattende. For å kunne følge opp alle barn, ta utgangspunkt i deres interesser og behov, og samtidig skape et innhold som utvider og beriker barnas livsverden, er det avgjørende at personalet i barnehagen både har nok tid og

kompetanse til å planlegge, gjennomføre og vurdere barnehagens praksis. Dagens bemannings- og barnehagelærernorm sikrer ikke dette. Det er rett og slett for få ansatte til stede, og for få ansatte som har den barnehagefaglige kompetansen som kreves. Situasjonen blir ytterligere forverret av et svært høyt sykefravær. Bemanningssituasjonen er også hovedgrunnen til at 1 av 3 barnehagelærere oppgir at de vurderer å forlate yrket.

Regjeringen har som mål i sin barnehagestrategi at minst 50 prosent av de ansatte er barnehagelærere innen 2025, og at dette skal øke til 60 prosent innen 2030. I dag mangler det nesten 2600 barnehagelærerårsverk, bare for å oppfylle den gjeldende barnehagelærernormen. Regjeringen har ikke lagt fram noen forpliktende plan for at disse målene skal nås. De 100 millionene kronene av veksten i kommunens frie inntekter som ble avsatt til flere barnehagelærere i 2022, er langt ifra tilstrekkelig eller forpliktende nok.

Unio mener det haster både å øke den generelle bemanningen og antallet barnehagelærere i norske barnehager. Unio er derfor kritiske til at det ikke er avsatt midler til dette i regjeringens budsjettforslag for 2024.

For å møte den akutte bemanningskrisen og starte arbeidet for å nå målet om 60 prosent barnehagelærerdekning, oppfordrer Unio Stortinget til å sette av om lag 300 mill. kroner for 2024. Disse midlene bør gå til kommuner som ønske å ansette flere barnehagelærere for å øke bemanningen utover lovbestemte minstenormer. Ordningen bør omfatte både kommunale og private barnehager.

En slik ordning vil være verdifull, også med tanke på å kunne evaluere effekten av en styrket bemanning og økt kompetanse. Samtidig løser ikke en relativt begrenset ordning den bemanningskrisen som rammer barnehagebarna.

Lærerkrisen i skolen tas ikke på alvor

Ved innføringen av ny opplæringslov høsten 2024, får alle rett til videregående opplæring helt til man oppnår studie- eller yrkeskompetanse. Regjeringen foreslår å videreføre tilskuddet på 320 mill. kroner fra i fjor til dette.

Satsing på rett til videregående opplæring helt til man oppnår studie- eller yrkeskompetanse og satsing på en mer praktisk og variert skole, følges dessverre ikke opp med et krafttak på å rekruttere flere lærere med lærerutdanning. En mer praktisk og variert skole er avhengig av lærere som utvikler en undervisningspraksis som legger vekt på nettopp dette. Da er en avhengig av pedagogisk kompetanse tilegnet gjennom lærerutdanningene. Det er allerede i dag for mange ansatte i undervisningsstillinger som mangler lærerutdanning. Da er det skuffende at regjeringen ikke tar skikkelig tak i utfordringen med fallende rekruttering til lærerutdanningene og den store andelen ukvalifiserte i skolen.

Unio leser budsjettforslaget slik at regjeringen prioriterer gratis SFO og lavere foreldrebetaling i barnehage, framfor å sikre barn i barnehage og elevene i skolen lærere med lærerutdanning. Unio mener at dette er å starte i feil ende. Vi må sikre elevene rett til lærerutdannede lærere i alle fag, samt en tidsplan for innfasing av dette. Unio oppfordrer derfor Stortinget til å følge dette opp gjennom forhandlingene med regjeringen om budsjettet for 2024. Som en del av forhandlingene, mener Unio at følgende tiltak bør prioriteres:

- Videreføre pågående og etablere nye tilrettelagte studieløp for alle lærerutdanninger for å kvalifisere ansatte i undervisningsstillinger uten fullført lærerutdanning og at dette finansieres enten ved at gjennomføring skjer som del av tilsetting, eller ved stipend slik at

gjennomføring kan skje ved siden av jobb. Nyetableringene må rettes mot regioner med særskilt høy andel uten fullført lærerutdanning i undervisningsstillinger.

- Utvide ordningene med ettergivelse av studielån for lærere slik at den dekker flere geografiske områder og fag. Tilgjengelig offentlig statistikk viser klart at det er betydelige rekrutteringsutfordringer også andre steder enn i Finnmark og i Nord-Troms.
- Gi alle nye lærere rett til veiledning av høy kvalitet og et introduksjonsprogram gjennom det første yrkesåret, jf. forslag i NOU 2022:13. Introduksjonsprogrammer bør også rettes mot lærere som har vært lenge ute av yrket. Regjeringens forslag om 67,7 mill. kroner til veiledning av nyutdannede nytilsatte lærere må ytterligere styrkes i 2024-budsjettet. Unio mener videre at det trengs både en større grad av forpliktelse for kommunene, for eksempel gjennom en tydelig lovfesting av ordningen, i tillegg til økte bevilgninger slik at ordningen treffer alle lærere som er nye i yrket fra barnehage til videregående opplæring. En utvidelse av veiledningsordningen til å gjelde alle nyansatte i grunnskolen, har en kostnad på om lag 100 mill. kroner.

Unio krever:

- For å nå målet om 60 prosent barnehagelærerdekning må det settes av 300 mill. kroner i 2024 til å øke antallet barnehagelærere i norske barnehager.
- Regjeringen må etablere nye og videreføre pågående tilrettelagte studieløp for alle lærerutdanninger for å kvalifisere ansatte i undervisningsstillinger uten fullført lærerutdanning. Dette finansieres enten ved at gjennomføring skjer som del av tilsetting, eller ved stipend slik at gjennomføring kan skje ved siden av jobb.
- Ordningene med ettergivelse av studielån for lærere må utvides til å dekke flere geografiske områder og flere fag.
- Den foreslåtte bevilgningen til veiledning av nyutdannede nytilsatte lærere må styrkes.

Høyere utdanning og forskning

Høyere utdanning

Unio er kritisk til nok et budsjett med realnedgang i budsjettet til universiteter og høyskoler. Det kuttes 437,2 mill. kroner for 2024 som følge av inndragning av midler til satsinger/omprioriteringer. Dette er direkte kutt i institusjonenes basisfinansiering. Det kuttes også 155,5 mill. kroner for 2024 som følge av forventete inntekter fra studieavgift for studenter utenfra EØS/Sveist. Kuttet overstiger de faktiske inntektene, og fungerer derfor som nok et kutt i basisfinansieringen til universitetene og høyskolene.

Kunnskap og kompetanse er viktigere enn noen gang, og Unio mener at det må satses langt mer ambisiøst på høyere utdanning enn det regjeringen legger opp til i neste års budsjett. Rammefinansieringen av høyere utdanning må økes. Dette er den viktigste forutsetningen for at høyere utdanning skal kunne ivareta sitt brede samfunnsoppdrag.

Unio ser positivt på at regjeringen nå demper aktiviteten rundt søknadsbaserte tilskuddsordninger, og at pengene i stedet overføres til basisfinansieringen. I lys av kuttene nevnt over, innebærer dette likevel ikke friske midler til høyere utdanning.

De tilskuddsordningene som har vært rettet mot avgrensede områder, vil bli fordelt til de relevante institusjonene i 2024. Av disse vil 76,8 mill. kroner bli fordelt til lærerutdanningene. Unio er fornøyd med at midlene er øremerket lærerutdanningene. Samtidig mener vi at det er et stort behov for ytterligere midler til å videreutvikle kvaliteten i lærerutdanningene.

Videre er det positivt at det er foreslått å sette av 50 mill. kroner til tverrfaglig arbeid i barnehagelærerutdanningen og til samarbeid mellom barnehagelærerutdanningen og praksisfeltet. Midlene er viktige for å nå målet om høy kvalitet i barnehagelærerutdanningen og god pedagogisk kvalitet i barnehagene.

Unio ønsker seg en styrking av midlene til å rekruttere flere kvalifiserte søkere til lærerutdanningene og til partnerskapssamarbeidet mellom lærerutdanningsinstitusjoner og barnehage og skole. Vi er likevel glade for at midlene videreføres. Rekruttering av flere studenter til lærerutdanningene, og at flere blir i yrket, er avgjørende for at barn og unge får møte lærere med lærerutdanning. En videreføring av midlene til partnerskapssamarbeid er viktig for relevansen i lærerutdanningene og utviklingen av barnehager, skoler og lærerprofesjonen. Både rekrutteringsarbeid og partnerskapssamarbeid vil koste, og Unio forventer at midlene til arbeidet øker over tid.

Det er bred enighet om at kompetansebehovet i helsetjenesten er økende. Personell og kompetanse varsles å være sentralt i den kommende Nasjonale Helse- og Samhandlingsplanen. En artikkel fra fagbladet Sykepleien viser at den «reserven» av sykepleiere som ofte er omtalt, ikke finnes. Dette betyr at det er et fortsatt stort behov for å utdanne flere sykepleiere.

Unio finner det underlig at regjeringen i sitt budsjettforslag ikke har funnet rom for flere studieplasser i flere viktige helseyrker. I dag er det stor mangel på blant annet sykepleiere, spesialsykepleiere, jordmødre og ergoterapeuter, og det samme forventes for fysioterapeuter, stråleterapeuter og tannpleiere de neste årene. Deres kompetanse er avgjørende for beredskap, kvalitet, bærekraft og pasientsikkerhet. Høy kompetanse i tjenestene er også en forutsetning for fleksibilitet og omstillingsevne, jf. Koronakommisjonen. Unio etterlyser derfor kraftfulle utdannings- og rekrutteringstiltak.

Ny finansieringsmodell i høyere utdanning er omtalt i eget kapittel i budsjettet for 2024, og finansieringsmodellen skal gjelde fra 2025. Unio er i utgangspunktet positiv til et enklere finansieringssystem i høyere utdanning, men mener at detaljene som ligger i det nye systemet må gjennomgås nøye før innføring. Det er vanskelig å lese hvilke konsekvenser omleggingen av finansieringssystemet vil få for institusjonene og utdanningene. Vi er også skeptiske til at institusjonene skal måtte prioritere hardere innenfor stadig strammere rammer, med direkte pålegg fra regjeringen om hvilke prioriteringer som skal foretas. Dette rimer dårlig med regjeringens tillitsreform.

Forskning

Samlet forskningsbevilgning har en realvekst på 5,6 prosent Hovedparten av veksten er knyttet til økt kontingent til EUs rammeprogram og deretter utgifter til bygg. Fratrasket dette er veksten i samlede forskningsbevilgninger om lag 0,57 prosent, noe som er lavere enn snittveksten i statsbudsjettet på 0,7 prosent Det står i skarp kontrast til den kraftfulle og brede satsingen Norge trenger i møte med det grønne skiftet, et forsterket trusselbilde og bærekraftig omstilling av samfunns- og arbeidslivet. Bevilgningene til forskning på mer klimavennlig energi, som er helt essensielt for det grønne skifte, er for eksempel redusert.

Forskningsbudsjettet er også lite ambisiøst sammenlignet med våre nordiske naboland og anbefalinger fra EU om en offentlig finansiering tilsvarende 1,25 prosent av BNP. Norge vil med dette fortsatt være det landet i Norden som investerer minst i forskning, både målt som andel av BNP og per innbygger. Dersom man skal kunne møte langsiktige kunnskapsbehov og nå 3-prosentmålet innen 2030, kreves en langt mer målrettet og kraftfull satsing.

Unio krever:

- Reverser effektiviseringskuttet tilsvarende 437,2 mill. kroner.
- En tilskuddsordning på 500 mill. kroner til utdannings- og rekrutteringstiltak for helseprofesjoner det er mangel på.
- Reverser kuttet på post 52 om langsiktig grunnleggende forskning med 66 mill. kroner.

Studiestøtte

Unio er bekymret for studentenes økonomiske situasjon. En økning på 3,8 prosent i studiestøtten slik regjeringen legger opp til er ingen økning, men kun en prisjustering.

Flere studenter jobber mer for å klare seg økonomisk. Dette går ut over tiden til studier, fritid og tid til deltakelse i organisasjonsaktivitet og frivillig arbeid. En fersk undersøkelse viser at færre unge ønsker å ta høyere utdanning. Dette er urovekkende i en tid da kunnskap og kompetanse er viktigere enn noen gang.

Studiestøtten gjennom Statens lånekasse har vært det viktigste utjevneende tiltaket i høyere utdanning i hele etterkrigstiden. Hvis ikke studentene får studiestøtte til å leve av, er Unio redd for at høyere utdanning vil være forbeholdt unge fra ressurssterke familier.

Unio krever:

- Studiestøtten økes til 1,5 G.
- Stipendandelen av studiestøtten økes, slik at den totale lånebyrden for nyutdannede ikke blir for stor.

Politiet

Totalberedskapskommisjonen og Forsvarskommisjonen beskriver begge et alvorlig og skjerpet sikkerhetspolitisk bilde. Politiet er den sentrale beredskapsaktøren på sivil side. Det er behov for betydelig styrking av politiet både når det gjelder personell og materiell.

Unio mener at 2024 blir et meget krevende år for politiet til tross for at regjeringen legger opp til en økning på 2 mrd. kroner sammenlignet med 2023. Lønns- og priskompensasjon og andre konsekvensjusteringer av inneværende års drift utgjør ca. 1,5 mrd. kroner av dette beløpet. Den resterende økningen på nesten 500 mill. kroner er knyttet til øremerkede tiltak. I tillegg har politiet i 2023 et merforbruk på flere hundre millioner kroner som tas med inn i neste kalenderår. Det store bildet er derfor at forslaget til statsbudsjettet for 2024 ikke innebærer noen satsing på politietaten.

Norge står i den mest krevende sikkerhetspolitiske situasjonen på flere tiår. Kriser er den nye hverdagen og politiet håndterer stadig flere utfordringer både fysisk og digitalt. Parallelt opplever politiet realnedgang i politibudsjettene. I politidistrikt og særorgan kuttes antall ansatte, utstyr og aktiviteter. Grunnberedskapen svekkes, det har blitt 340 færre politiårsverk i politidistriktene fra januar i år frem til 31. august. Samtidig står 462 ferdig utdannede politifolk uten arbeid i politiet per 31. august. Det virker ikke som om regjeringen har tatt inn over seg alvorret i situasjonen i en tid der totalberedskapen i Norge står i fokus. Unio mener at regjeringen ikke har tatt hensyn til rapportene fra Forsvarskommisjonen og Totalberedskapskommisjonen.

Unio støtter ikke opprettelse av ytterligere studieplasser ved Politihøgskolen som foreslått gjennom en satellitt i Alta. Unio er også kritisk til steds plasseringen av Økokrims bedragerienhet på Gjøvik. Opprettelsen av studieplassene i Alta er det ikke behov for, og dette er eller ikke utredet i tilstrekkelig grad. Dette tiltaket bærer preg av, i likhet med steds plasseringen av Økokrims bedragerienhet på Gjøvik, å være tuftet på distriktspolitiske prioriteringer fremfor politifaglige råd.

Unio fraråder – som tidligere – opprettelsen av enda flere politikontorer i en tid da politiet må nedbemanne og legge ned viktige spesialiserte fagmiljø som trafikkseksjonen i Bergen og Operasjon Spiderweb i Sør-Vest politidistrikt.

Unio krever:

- Politiet må styrkes med 462 mill. kroner årlig over en fireårsperiode for at alle politidistrikt skal nå målet om to politi per 1000 innbyggere.
- Det behøves 57 mill. kroner for å øke kapasiteten på etter- og videreutdanning ved Politihøgskolen

Arbeidsliv

Regjeringen legger i budsjettforslaget til rette for et krafttak for å få flere fra utenforskapet i arbeid. To grupper som vil kreve ekstra oppmerksomhet i årene som kommer er ungdom som står utenfor arbeidslivet, og de svært mange ukrainske flyktingene som vi må motivere til å komme i arbeid.

Unio støtter regjeringens satsinger, men vi mener det er behov for enda sterkere satsing på arbeidslivsfeltet.

Det trengs et krafttak for å få ned sykefravær og tidlig frafall fra relasjonelle yrker

Arbeidstakere i relasjonelle yrker faller alt for tidlig ut av arbeidslivet. For eksempel faller en sykepleier i gjennomsnitt ut av yrket ved 58 år. Relasjonelle yrker innen helse, barnehage og skole er svært tøffe yrker hvor sjansen for å bli ubrent tidlig er stor. Her er det mulig å hente ut store gevinster, både for den enkelte arbeidstaker, for arbeidsgiverne og for samfunnet, ved å jobbe forebyggende gjennom bedre planlegging, organisering, og gjennomføring av arbeidet på den enkelte arbeidsplass. Gevinsten er enorm om vi lykkes med å få arbeidstakerne innen helse, skole og barnehage til å stå bare et år lengre i arbeidslivet.

Unio savner både et sterkere fokus og en mer konkret satsning fra regjeringen på dette området. Det er behov for en lovregulering av det psykososiale arbeidsmiljøområdet som anerkjenner utfordringene bedre enn dagens regelverk, blant annet emosjonelle belastninger i yrker som jobbe med mennesker.

Flyktningene fra Ukraina er en ressurs for arbeidslivet

Det har totalt kommet 63 000 flyktninger fra Ukraina og tallet stiger med ca. 200 hver dag. For Norge som er et lite land er dette historisk høye ankomsttall. Slik krigen har utviklet seg vil flyktningene sannsynligvis være bosatt i Norge i mange år framover. Regjeringen har en målsetting om at flyktningene skal komme raskt i arbeid. Unio mener disse flyktningene kan bidra til å løse arbeidskraftsbehovet i sektorer der det er et skrikende behov for folk. Bare innen helse- og omsorgssektoren mangler vi 13 000 årsverk i dag, og vi vet at behovet vil øke framover. Unio mener ukrainerne kan bidra både gjennom korte arbeidsrettede tiltak og gjennom mer langsiktig utdanningsløp.

Unio savner en målrettet langsiktig satsning i denne retning i budsjettforslaget. Et konkret forslag fra Unio er å etablere et tverrfaglig prosjekt mellom arbeid-, helse- og utdanningsmyndighetene hvor målet er å få minst 4 000 av de ukrainske flyktningene til å satse på et yrke i helse- og omsorgssektoren.

Unio krever:

- Sterkere fokus og større ressurser til arbeidet for å få ned sykefravær og tidlig frafall fra relasjonelle yrker.
- En målrettet satsning på å få minst 4 000 ukrainske flyktninger inn i helse- og omsorgssektoren.

Det grønne skiftet og klima

Klimagassutslippene skal halveres innen 2030. Skal vi klare målene som er satt for dette tiåret, må de årlige reduksjonene være i størrelsesorden 8 prosent, dvs. like store som i koronaåret da store deler av næringslivet ble stengt ned. Sosiale utslag av økte miljøavgifter og andre tiltak må kompenseres gjennom skattelettelser, overføringer og bedre og billigere offentlige tjenester.

Både skatte- og avgiftspolitikken og energipolitikken må innrettes slik at vi når klimamålene. Unio støtter prinsippet om at forurenser skal betale, og mener at økonomiske virkemidler i klimakampen må brukes i større grad. Goder og byrder må fordeles på en slik måte at ulikheter i samfunnet reduseres. Ved å belønne, eller legge til rette for, klimavennlig atferd og avgiftsbelegge forurensende atferd, kan myndighetene framskynde de nødvendige omstillingene.

Tap av naturmangfold er en like stor trussel som global oppvarming. 2024-budsjettet må ha konkrete forslag til oppfølging av FN's naturavtale. En vurdering av hvordan vi redder og bevarer naturen og det biologiske mangfoldet hører med i en vurdering av hva som er samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Partssamarbeidet må brukes aktivt

Unio skal bidra til at vi skal nå våre internasjonale klimaforpliktelser. Arbeidet med bærekraft og klimapolitikk må skje i samarbeid med fagbevegelsen, gjennom treparts- og topartssamarbeidet sentralt og lokalt.

EUS klimakvotesystem

Unio støtter forslaget om at Norge slutter seg til EUs forsterkede klimakvotesystem. Dette betyr blant annet at skipsfarten blir en del av kvotesystemet fra 1. januar neste år, og at lav- og nullutslippsteknologi i industrien blir mer lønnsomt. Vi er enig i at det europeiske kvotesystemet er en av grunnpilarene i norsk klimapolitikk og at det er svært viktig at norsk industri har like betingelser og samme forutsigbarhet som resten av Europa.

Klimastatus og -plan

Det er positivt at regjeringen legger frem en mer gjennomarbeidet Klimastatus og -plan sammen med statsbudsjettet for 2024. Planen dekker rapportering etter klimaloven, redegjør for utslippseffekten av statsbudsjettet og presenterer et styringssystem for hvordan vi når klimamålet for 2030.

Av planen fremgår det nå en departementsvis rapportering av klimaeffekt og en samlet vurdering av klimaeffekten av det fremlagte budsjettet. Ved er å koble utslippsbudsjett sammen med statsbudsjettet vil man kunne styre mer effektivt mot klimamålene i 2030.

Dette er klimapolitisk nybrottsarbeid og det vil være et svært viktig og nyttig verktøy for klimapolitisk styring, noe Unio i mange år har etterlyst.

CO-avgiften

Klimapolitikken må omfatte alle samfunnsområder. Opptrappingen av CO₂-avgiften og elbilpolitikken har til nå vært de viktigste virkemidlene for å redusere utslipp. CO₂-avgiften må omfatte alle aktiviteter i ikke-kvotepliktig sektor og den må økes årlig slik at avgiften minst når opp i 2000 2020-kroner per tonn i 2030. CO₂-avgiften virker kostnadseffektivt og kuttene kommer der de er billigst å gjennomføre.

Regjeringens utslippsframskrivninger viser at utslippsmålene kan nås. Vi vet imidlertid at det er stor usikkerhet knyttet til framskrivningene, og at det vil bli krevende. Det bør derfor settes inn virkemidler som gir en større utslippsmargin. Særlig vil vi trekke fram at CO₂-avgiften bør økes raskere de nærmeste årene enn en lineær bane fram til 2030 for å sikre de avtalefestede utslippsreduksjonene for tiåret og for å fremskynde overgangen til fossilfri produksjon og fossilfritt forbruk der dette lar seg gjøre. Nivået i 2030 kan også måtte settes høyere enn 2000 kroner per tonn. En raskere økning av CO₂-avgiften, og økning til et høyere nivå enn 2000 kroner, vil avlaste behovet for andre utslippsreducerende tiltak.

Regjeringens forslag om en økning i CO₂-avgiften til 1176 kr tonn er isolert sett bra, men kuttet i veibruksavgiften opphever klimaeffekten noe. Vi er også bekymret for at Støre-regjeringen i for stor grad lener seg på at klimamålene skal nås gjennom økt innblanding av biodrivstoff (riktignok syntetisk) med tanke på hvor omstridt dette er og hvor usikker effekten er. Det er grunn til å minne om at Solberg-regjeringen i sin klimaplan la opp til at klima- og miljøavgiftene skulle sikre den største del av utslippskuttene.

Grønne innkjøp

Det er positivt at regjeringen fra 1. januar foreslår å skjerpe kravene til offentlige anskaffelser og at klima- og miljøhensyn skal vektas med 30 prosent. Det er også positivt at det settes av 10 mill. kroner til å heve grønn innkjøpskompetanse. Dette er noe Unio har støttet og etterlyst lenge.

Grønn omstilling og forskning

Det er positivt at regjeringen setter av 15 mrd. kroner til grønn omstilling i kvotepliktig sektor og at næringsrettet forskning for grønn omstilling styrkes med 100 mill. kroner (Norges Forskningsråd). Staten må være villig til å stille med eierkapital og risikokapital i samarbeid med private virksomheter for å få fram ny næringsvirksomhet og gode fornybarprosjekter. Kompetanse, utdanning og forskning må legge grunnlaget for flere konkurransedyktige arbeidsplasser utenfor petroleumsklyngen.

ENØK-støtte – også til offentlig sektor

Unio støtter regjeringens styrking av innsatsen for ENØK i boliger, næringsbygg og offentlige bygg gjennom styrkingen av ENOVA og Husbanken. Vi savner imidlertid økonomiske insentiver og støtte til ENØK-tiltak også i statlige virksomheter, sykehus og universitets- og høgskolesektoren på lik linje med det næringslivet får tilgang til gjennom ENOVA.

Styrke, ikke skrote Klimasats

Det er derimot svært skuffende at regjeringen igjen velger å skrote Klimasats, en støtteordning for klimatiltak i kommunene som har hatt god effekt. Unio mener at ordningen bør utvides og styrkes med 1 mrd. kroner i 2024. Statlige virksomheter må få tilgang til en tilsvarende støtteordning.

Havvindsatsningen må konkretiseres og framskyndes

Regjeringens satsning på havvind som nå sikter mot like stor el-produksjon som vannkraften, må konkretiseres og framskyndes. Store deler av satsningen må kunne realiseres innen 2030 om vi skal nå utslippsmålene. I tillegg trenger vi omfattende program for solenergi på sjø, hydrogen og andre fornybarprosjekter. Dette må skje i tett dialog med forsknings- og utdanningsinstitusjonene og ivareta FNs bærekraftsmål, ikke bare knyttet til klima, men også til økosystemer og til hav og marine ressurser. Som oljenasjon har vi et særlig ansvar for å få fram vellykkede prosjekter på karbonfangst og lagring.

Unio krever:

- CO₂-avgiften må omfatte alle aktiviteter i ikke-kvotepliktig sektor og økes årlig så avgiften minst når opp i 2000 kroner per tonn i 2030. Større avgiftsøkninger tidlig i perioden vil sikre større utslippsreduksjon og avlaste behovet for andre utslippsreducerende tiltak.
- Naturavtalen må følges opp med bl.a. konkrete tiltak og planer for bevaring og restaurering av natur og biologisk mangfold. Bruk av natur må få en pris.
- Klimasats må beholdes og økes med 1 mrd. kroner i 2024 for å støtte klimaarbeidet i kommunene.

- Statlige virksomheter må få tilgang til en tilsvarende støtteordning som Klimasats i kommunal sektor og ENØK-tiltak gjennom ENOVA.

Maritim næring

Norsk maritim kompetanse er avgjørende for å lykkes med næringsutviklingen i havrommet og grønn omstilling.

Nettolønnsordning må styrkes

Nettolønnsordningen har bidratt sterkt til å sikre sysselsettingen av norske sjøfolk, innflagging av skip og opplæringsstillinger. Det er derfor skuffende at regjeringen ikke styrker ordningen med tilskudd til sysselsetting av sjøfolk i forslaget til statsbudsjett for 2024. Tilskuddsordningen har nå svekket seg med 12,5 prosent de siste tre årene. Dette fører til at norske sjøfolk blir byttet ut med utenlandsk arbeidskraft.

Unio forventer at regjeringen leverer på nettolønnsordningen i tråd med Hurdalsplattformen. Vi ønsker å styrke tilskuddsordningen, fjerne taket i alle segment og ha en forutberegnelig ordning. I tillegg må i større grad innhold og omfang lovfestes. Slik kan Norge sikre seg en fullt ut konkurransedyktig ordning som sikrer avgjørende norsk maritim kompetanse.

Økt beredskap langs hele kysten

Ved offentlige kontrakter i forbindelse med samfunnssikkerhet og beredskap må det stilles krav til at skipet er norskregistrert og at det er norsk mannskap om bord. Det må settes av ressurser til å sikre beredskapen til sjøs langs hele norskekysten, på norsk sokkel og i norske farvann. Dette inkluderer evnen til å gjennomføre brann- og redningsaksjoner. Det er avgjørende også å bygge ut, dimensjonere, trene og utvikle heltids brann- og redningstjeneste, RITS, samt helikopter og sykehusberedskap mv.

Null ulykker

Den grønne omstillingen gir nye utfordringer for helse, miljø og sikkerhet. Forskning og utvikling, utdanning, etter- og videreutdanning, krav og regelverk, standardisering og operasjonalisering må følge utviklingen av næringen og ikke drives frem av for eksempel ulykker. Det er positivt at regjeringen har etablert en nullvisjon om ingen omkomne eller hardt skadde sjøfolk, men vi savner at det avsettes midler for å kunne nå denne visjonen.

Forskning og utdanning

Gjennomføringen av det grønne skiftet i havrommet og utvikling av nye næringer og arbeidsplasser krever en tydelig satsing på kompetanse, utdanning og etter- og videreutdanning. Satsingen på maritim forskning og utdanning må styrkes.

Unio krever:

- Nettolønnsordningen for sysselsetting av sjøfolk må styrkes med minst 12,5 prosent
- Beredskapen til lands og til sjøs må styrkes.
- Økte avsetninger for regjeringens nullvisjon på ulykker innen maritim næring.

- Styrke kompetanse, utdanning og etterutdanning innenfor maritim næring, brann og redning.
- Styrke finansieringen for grønn omstilling i maritim næring.

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

I et livssynsåpent samfunn er det viktig at alle innbyggere kan utøve sin tros- og livssynsfrihet. Det er positivt at staten støtter opp om dette og sikrer likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn som oppfyller vilkårene for støtte.

Den norske kirke skal være en landsdekkende folkekirke. Statens forpliktelse til å understøtte Den norske kirke er omtalt i Grunnlovens § 16, og videre omtalt i trossamfunnslovens § 14. Statens har ansvar for å gi tilskudd til en landsdekkende prestedtjeneste, og kirkens virksomhet nasjonalt og regionalt, mens kommunen gir tilskudd til kirkens virksomhet lokalt. Unio mener at et økt tilskudd i frie midler til kommunene også må gi seg utslag i økt bevilgning til kirkens lokale arbeid gjennom de kirkelige fellerådene.

Forutsigbare økonomiske rammer gir Den norske kirke mulighet til å fokusere på sitt oppdrag som folkekirke. I en tid der mange kjenner på frykt og uro knyttet til krig, klimaendringer og egen økonomi har Den norske kirke en viktig funksjon i lokalsamfunnet både som et sted for fellesskap og med et tilbud til enkeltmennesker om å få samtale med en prest eller diakon.

Det er også en viktig anerkjennelse av sammenhengen mellom en landsdekkende prestedtjeneste og kirkens lokale arbeid over hele landet når regjeringen skriver: *«Finansieringa av Den norske kyrkja skal leggje til rette for at kyrkja framleis kan vere ei folkekyrkje med ei sterk lokal forankring. Dei som er medlemmer av kyrkja, skal kunne ta del i gudstenester og kyrkjelege handlingar der dei bur.» [...] «Dette byggjer på at prestenesta har gode vilkår, og at kyrkjebygga blir haldne i hevd.»*

Rekrutteringsproblemene er fortsatt store til de vigslete stillingene i kirken og prestemangelen er økende. Både prestene og andre vigslete stillinger er kritiske for viktige deler av kirkens arbeid. En videreføring av bevilgningsnivå som også tar høyde for pris- og lønnsvekst slik regjeringen legger opp til i budsjettforslaget gir Den norske kirke og de aktuelle fag- og profesjonsforeningene ro til å fortsette arbeidet med å snu den negative rekrutteringstrenden. En bedret rekruttering er helt avgjørende for å kunne opprettholde en landsdekkende folkekirke som kan være en positiv aktør i lokalsamfunnene. Stabil finansiering over statsbudsjettet gir også Den norske kirke mulighet til å være en forsvarlig arbeidsgiver. Samtidig er vi urolige for at statsbudsjettet ikke tar tilstrekkelig høyde for økningen i de estimerte kostnadene Den norske kirke har knyttet til pensjon. Det er dessuten viktig at utdanningsløpene til kirkelige profesjoner har en god finansiering. Vi mener de hører til i samme finansieringskategori som lærerutdanningene.

Unio krever:

- Økt tilskudd til kommunene må også føre til økte kommunale tilskudd til kirkens lokale arbeid.
- Tilskuddet til Den norske kirke må ta høyde for estimerte pensjonskostnader. *
- Likebehandling av tros- og livssynssamfunn må sikres, bl.a. gjennom forsvarlig livssynsbetjening i offentlige institusjoner.

Internasjonal bistand

I regjeringens forslag til statsbudsjettet for 2024 foreslås kutt i utdanningsbistand på 100 mill. kroner, sammenlignet med året før. Unio er bekymret for det som ser ut til å være en nedadgående spiral for støtten til utdanning.

Ytterligere nedprioritering av utdanning i bistandspolitikken

Regjeringen reduserer nok en gang den norske støtten til barn og unges utdanning i bistandsbudsjettet. Globalt er det en økende ulikhet blant annet i tilgang på utdanning, mellom fattig og rik, mellom jenter og gutter, og et digitalt skille. Barn fra hushold med lave inntekter og barn som lever i krise og konfliktområder er spesielt utsatt for manglende utdanningstilbud. Svaret på global klimakrise, pandemi, økning i antall konflikter og stadig flere land som beveger seg i mer autoritær retning, er ikke å kutte i vårt bidrag til utdanning. Unio vil understreke at kvalitet koster og utdanning for bærekraftig utvikling må investeres i. Dette kuttet bidrar til å ramme de som allerede står i de største utfordringene.

Unio krever:

- Kuttene i bistandsmidlene til utdanning må reverseres, blant annet for å bidra til å stoppe den økende ulikhetene i tilgang på utdanning mellom fattig og rik og mellom jenter og gutter.

Vennlig hilsen

Unio

Ragnhild Lied /s/
leder

Fredrik Haugen /s/
Sjeføkonom

Unio er Norges største hovedorganisasjon for arbeidstakere med høyere utdanning. Vi har om lag 400 000 medlemmer: lærere, lektorer, førskolelærere, sykepleiere, forskere, politi, prester, fysioterapeuter, ergoterapeuter, diakoner, skatterevisorer, konsulenter, ledere, radiografer, maskinister, bibliotekarer og tannpleiere

Unio vil sikre og videreutvikle velferdsstaten og samfunnets fellesverdier : sikre full sysselsetting : øke forskningen : kjempe mot fattigdom og privatisering av sentrale offentlige tjenester : øke verdsettingen av utdanningsgrupper i offentlig sektor : sikre gode trygde- og pensjonsordninger

Unio



UTDANNINGS
FORBUNDET



**FORSKER
FORBUNDET**



POLITIETS
FELLESFORBUND



 **Presteforeningen**



ergoterapeutene

a AKADEMIKER
FORBUNDET

 Det Norske Diakonforbund
The Norwegian Association of Deacons

 Skatterevisorenes
Forening

